

РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНІЦІАТИВ

CONCEPTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GREEN GROWTH IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL INITIATIVES

УДК 502.131.1:339.97

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.71-1>

Верстяк А.В.

к.е.н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Верстяк О.М.

к.е.н., доцент
Чернівецький торговельно-економічний
інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету

Verstiak Andrii

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

Verstiak Oksana

Chernivtsi Trade and Economics Institute
of Kyiv National University
of Trade and Economics

У статті досліджено синергію концепцій сталого розвитку та еколого-економічного зростання у контексті міжнародних екологічних ініціатив. Здійснено теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між дефініціями еколого-економічного розвитку та зростання, на основі чого запропоновано власну дефініцію еколого-економічного зростання. На основі аналізу наукових джерел виявлено, що глобальні фінансово-економічні кризи уповільнили діяльність міжнародної спільноти у напрямі сталого розвитку. Дискусія змістилась від початкової вихідної точки, тобто задоволення потреб у чітко визначених межах, до потреб, визначених наволишнім середовищем. Проведений детальний аналіз нових «зелених» концепцій показав, що вони стимулювали міжнародну увагу та поновили глобальні зусилля трансформації наявної нестійкої економічної моделі у напрямі, що відповідає ключовим Цілям сталого розвитку. «Зелені» концепції відродили глобальну дискусію щодо нового визначення економічної моделі досягнення узгодженої імперативної мети, тобто сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, еколого-економічне зростання, еколого-економічний розвиток, «зелена» концепція, «зелена» економіка, синергія.

В статті досліджена синергія концепцій устійливого розвитку та еколого-економі-

ческого роста в контексте международных экологических инициатив. Осуществлено теоретическое обоснование взаимосвязи между дефинициями эколого-экономического развития и роста, на основе чего предложена собственная дефиниция эколого-экономического роста. На основе анализа научных источников выявлено, что глобальные финансово-экономические кризисы замедлили деятельность международного сообщества в направлении устойчивого развития. Дискуссия сместилась от начальной исходной точки, то есть удовлетворения потребностей в четко определенных пределах, к потребностям, определенным окружающей средой. Проведенный анализ новых «зеленых» концепций показал, что они стимулировали международное внимание и возобновили глобальные усилия трансформации существующей неустойчивой экономической модели в направлении, соответствующем ключевым Целям устойчивого развития. «Зеленые» концепции возродили глобальную дискуссию касательно нового определения экономической модели достижения согласованной императивной цели, то есть устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, эколого-экономический рост, эколого-экономическое развитие, «зеленая» концепция, «зеленая» экономика, синергия.

The authors investigate the synergy of two concepts: sustainable development and green growth in the context of international environmental initiatives. In despite of numerous environmental and economic initiatives aiming to balance economic growth and its environmental consequences, humanity has crossed a number of planetary and environmental boundaries. It is proved that the term development is more complex and broad than growth: the first is a complex system of qualitative indicators, and the second is purely quantitative; economic growth shows how much it has increased, such as GDP, and development takes into account other characteristics, such as the structure of the economy, income distribution (uneven income distribution), unemployment, infrastructure, education, and so on. It was found that there are significant differences between the concepts of green growth and sustainable development. First, sustainable development covers a wider range of goals, as green growth focuses only on environmental and economic issues, not including the social component. Second, green growth, as the name implies, focuses on the category of growth rather than development itself, which is a broader term. Third, green growth is a purely economic growth based on the use of environmental resources, and therefore may have a negative impact on it. Fourth, green growth is one of the solutions to decrease economic crises, and therefore, this process is accompanied by other economic or social measures. Thus, despite the fact that both green growth and the green economy can be perceived as subcategories of sustainable development or even its direct consequences, from the above we can conclude that these terms need to be differentiated. Summarizing the results of the analysis, we propose the following definition of green growth: economic growth, which is achieved by providing and implementing effective environmental and economic policies, rational use of natural capital, implementation of measures to prevent and reduce pollution, create conditions for improving overall social welfare. This interpretation emphasizes the synergy of green growth, green economy and sustainable development.

Key words: sustainable development, green growth, green development, "green" concept, green economics, synergy.

Постановка проблеми. Україна вибрала шлях європейської інтеграції, підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, ставши на шлях впровадження амбітних та складних реформ, всеосяжна мета яких полягає у досягненні економічного зростання та підвищенні якості життя громадян. При цьому основою моделі євро-

пейської інтеграції виступає процес конвергенції, а економічне зростання, яке є основою цього процесу, супроводжується негативним впливом на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 1991 та 1994 роках автори опублікували відповідні продовження першої доповіді під назвою

«Концепція 2: Екологізація світової економіки» [5] та «Концепція 3: Вимірювання сталого розвитку» [6]. Хоча зміст першої доповіді полягав у тому, що економіка, може, й повинна прийти на допомогу екологічній політиці, продовження [5] та [6] мали певне розширення на проблеми світового масштабу, такі як зміна клімату, руйнування озонового шару, вирубка тропічних лісів та втрата ресурсів у країнах, що розвиваються. Значне місце у створенні та розв'язанні теоретичних основ сталого розвитку посідають, зокрема, праці В. Вернадського, М. Мойсеєва, В. Леонтєва, Д. Форда, Р. Костанзи, С. Ель Серафі, З. Гул, Дж. Кей, М. Джампетро, Г. Дейлі, Дж. Неша, Дж. Форрестера, О. Бакаєва, В. Геєця, В. Глушкова, В. Михалевича, І. Ляшенка, В. Григорківа, Р. Білоскурського, О. Волошина, О. Ляшенко, З. Герасимчук, С. Дорогунцова, Б. Данилишина, О. Рюміної, Ю. Іванілова, О. Лотова, В. Макарова, О. Рубінова, О. Петрова, І. Поспєлова, О. Шананіна, Р. Раяцкаса, У. Айзерда, Р. Айреса, М. Медоуза.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження синергії концепцій сталого розвитку та еколого-економічного зростання у контексті міжнародних екологічних ініціатив; вивчення співвідношення понять розвитку та зростання; розгляд синергії міжнародних екологічних ініціатив та концепцій; побудова синергетичної моделі сталого розвитку та концепцій еколого-економічного зростання; формування власної дефініції еколого-економічного зростання на основі проведеного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих аспектів дискурсу сталого розвитку й «зеленого» зростання є те, що одне поняття містить термін «зростання», а інше – «розвиток», різниця між якими суттєва. Так, Світовий банк пропонує такі дефініції [1]:

– економічний розвиток – це якісні зміни та реорганізація економіки країни, що пов'язано з технологічним та соціальним прогресом, відображає зростання економічної продуктивності та середнього матеріального добробуту населення країни;

– економічне зростання – це кількісні зміни або розширення економіки країни (зокрема, зростання рівня ВВП).

Втім, існує альтернативний підхід, який передбачає тотожність цих понять. Так, І. Червяков виділяє такі два підходи (табл. 1) [2].

Дійсно, термін «розвиток» є більш комплексним і широким, ніж термін «зростання». Так, перший є складною системою якісних показників, а другий є суто кількісним; економічне зростання показує те, наскільки збільшився, наприклад, ВВП, а розвиток враховує також інші характеристики, такі як структура економіки, розподіл доходу (нерівномірність розподілу доходів), рівень безробіття, інфраструктура, освіта.

Важливим у цьому контексті є те, що зростання, яке передбачає збільшення багатства суспільства, не означає однакове його збільшення для всіх членів суспільства. Якщо звзяти термін «багатство» до рівня ВВП, то, наприклад, якщо загальний ВВП збільшився, то це не означає, що нерівність доходів або бідність зменшились. Така ситуація найбільш характерна для країн із низьким рівнем розвитку. Отже, країни з вищим рівнем розвитку є основними бенефіціарами зеленого зростання, як і економічного зростання.

Таким чином, між концепціями «зеленого» зростання та сталого розвитку існують суттєві відмінності. По-перше, сталий розвиток охоплює ширше коло цілей, оскільки «зелене» зростання зорієнтовано тільки на проблеми екології та економіки, не включаючи соціальну складову частину. По-друге, «зелене» зростання, яке впливає з назви, зосереджується на категорії зростання, а не на самому розвитку, що є більш широким терміном. По-третє, «зелене» зростання є суто економічним зростанням, що базується на використанні ресурсів навколишнього середовища, отже, може мати негативний вплив на нього. По-четверте, «зелене» зростання є одним із рішень виходу з економічних криз, отже, цей процес супроводжується іншими економічними або соціальними заходами.

Враховуючи вищевикладене зазначимо, що ОЕСР позиціонує концепцію «зеленого» зростання як політичний шлях досягнення Цілей сталого розвитку 2015–2030 років ООН. Більш того, зв'язок «зеленого» зростання й Цілей сталого розвитку чітко визначений на офіційному сайті, де «зелене» зростання розглядається як ключова тема та концепція, що пов'язана з ефективністю

Таблиця 1

Підходи до трактування понять «економічне зростання» та «економічний розвиток»

Тотожність понять		Самостійність понять	
економічне зростання	економічний розвиток	економічне зростання	економічний розвиток
Кількісні зміни, зростання рівня ВВП.	Зміна якісних показників, процес підвищення рівня життя населення в результаті зростання доходів на душу населення.	Складова частина економічного розвитку.	Кількісні (економічне зростання) і якісні показники (рівень життя і якість життя).

Джерело: [2]

використання ресурсів (пошук терміна «зелене зростання» на сайті генерує близько 600 результатів), а Платформа знань Цілей сталого розвитку 2015–2030 років ООН включає близько 200 документів, пов'язаних із «зеленим» зростанням. Зазначені пошукові результати згруповані за такими цілями: «8. Гідна праця та економічне зростання», «12. Відповідальне споживання», «4. Якісна освіта» [5].

Термін «зелена економіка» вперше було вжито в новаторській доповіді уряду Великобританії у 1989 році групою провідних еколога-економістів під назвою «План зеленої економіки» [4]. Мета цього звіту полягала в отриманні консультаційної інформації урядом Великобританії щодо наявності консенсусної дефініції «сталий розвиток» та виявленні ролі концепції сталого розвитку у забезпеченні економічного прогресу та розробленні відповідних проєктів, програм та політик. Однак цікавим є той факт, що, окрім заголовка звіту, в ньому не було більше посилань на «зелену» економіку, тому не зрозуміло, у якому саме контексті автори використали цей термін.

У 2008 році термін «зелена економіка» був знову вживаний, однак у контексті дискусій щодо реагування політики на численні глобальні кризи. В контексті фінансової кризи та занепокоєння світовою рецесією ЮНЕП відстоювала ідею «зелених пакетів» та визначила конкретні сфери, де масштабні державні інвестиції можуть започаткувати «зелену економіку» [7]. Це надихнуло уряди деяких країн впровадити пакети «зелених стимулів» як частину своїх зусиль для відновлення економіки.

Концепція «зеленої» економіки отримала значну міжнародну увагу і розглядалась як основа подолання фінансової кризи 2008 року, а також як одна з двох тем Конференції ООН зі сталого розвитку 2012 року (Ріо + 20). Це привело до збільшення кількості наукових публікацій, які досліджували проблеми «зеленої» економіки. Так, Уряди країн на Ріо + 20 домовились визначити «зелену» економіку важливим інструментом сталого роз-

витку таким, що є інклюзивним і може сприяти економічному зростанню, зайнятості та подоланню бідності, зберігаючи «здорове» функціонування екосистем Землі. У підсумковому документі також визнається, що розбудова потенціалу, обмін інформацією та досвідом є критично важливими для реалізації політики «зеленої» економіки.

Сьогодні існує декілька визначень поняття «зелена економіка». В табл. 2 наведено відповідний перелік, визначений міжнародними суб'єктами.

«Зелена» економіка характеризується значним збільшенням інвестицій у сектори економіки, що створюють та зміцнюють природний капітал Землі або сприяють зменшенню екологічних дефіцитів та екологічних загроз. Ці сектори включають, зокрема, відновлювані джерела енергії, транспорт із низьким рівнем викидів, енергоефективне будівництво, чисті технології, вдосконалення управління відходами, стійкий розвиток сільського господарства, управління лісами та рибальство.

При цьому під час конференції «Ріо + 20» були визначені потенційні напрями реалізації концепції «зеленої» економіки з акцентом на необхідності продовження сприяння сталому розвитку шляхом зосередження уваги на ключових проблемах, тобто ліквідації бідності, забезпеченні справедливості між поколіннями, покращенні економічної ефективності та більш рівного доступу до ресурсів.

Сьогодні головними міжнародними ініціативами стосовно екологічної економіки виступають Програми ООН з навколишнього середовища, Департамент економічних та соціальних питань ООН, Конференція ООН з торгівлі та розвитку, Міжнародна організація праці, Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, Глобальний інститут «зеленого» зростання, Партнерство для дій у галузі «зеленої» економіки, Платформа знань «зеленого» зростання, Коаліція «зеленої» економіки. При цьому важливо підкреслити наявність практики у розробленні та реалізації національних стратегій «зеленої» економіки як з боку розвинених країн, так і стосовно країн,

Таблиця 2

Головні визначення поняття «зелена економіка» міжнародними суб'єктами

Джерело	Визначення
ЮНЕП [8]	Система економічної діяльності, що пов'язана з виробництвом, розподілом та споживанням товарів і послуг, яка приводить до поліпшення добробуту людини в довгостроковій перспективі, не створюючи майбутнім поколінням значних екологічних ризиків чи екологічної нестачі.
Коаліція зеленої економіки [9]	Стала економіка, яка забезпечує вищу якість життя для всіх проживаючих в екологічних межах планети.
ЮНЕП	Економіка, що приводить до поліпшення добробуту людей та соціальної справедливості, значно зменшуючи екологічні ризики та екологічну нестачу. «Зелена» економіка є низьковуглецевою, ресурсозберігаючою та соціально інклюзивною.
Міжнародна торговельна палата [10]	Економіка, в якій економічне зростання та екологічна відповідальність тісно взаємопов'язані, а також підтримують прогрес у соціальному розвитку.

Джерело: досліджено авторами

що розвиваються, в більшості регіонів, включаючи Африку, Латинську Америку, Азіатсько-Тихоокеанський регіон та Європу. Ця нова практика може допомогти надати деякі важливі уявлення та вкрай необхідну конкретику щодо типів заходів політики «зеленої» економіки, їх масштабу з урахуванням різних секторів та національних пріоритетів, а також їх інституційних бар'єрів, ризиків та витрат на реалізацію. Відповідний міжнародний досвід є особливо важливим у процесі інтеграції політики «зеленої» економіки з національними економічними та соціальними пріоритетами та цілями, переходу до більш екологічної та інклюзивної економічної діяльності задля просування ідей Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та його цілей.

Значення концепції «зеленої» економіки чітко визначено ООН у відповідній резолюції «Майбутнє, яке ми хочемо», де зазначено, що «зелена» економіка розглядається у контексті сталого розвитку як один із найважливіших інструментів, що забезпечує сталий розвиток, а також те, що вона може забезпечити різні варіанти формування політики, але не повинна бути жорстким набором правил [3].

Без сумніву, основна причина виникнення та розвитку концепцій «зеленої» економіки та «зеленого» зростання полягає в отриманні більш інтегрованого та комплексного підходу до включення навколишнього середовища в економічні процеси. Обидві концепції спрямовані на виявлення можливих шляхів поліпшення результатів економічної діяльності з урахуванням наявних кліматичних проблем та збільшення дефіциту природних ресурсів, перш за все завдяки ресурсо- та енергоефективним технологічним інноваціям.

Однак при цьому зазначені концепції мають різну мету. Концепція «зеленої» економіки спрямована на економічну трансформацію задля поліпшення соціального добробуту та справедливості з одночасним зменшенням екологічних загроз та негативних наслідків. Така трансформація має бути досягнута насамперед за рахунок «зелених» інвестицій, створення «зелених» робочих місць, формування ринку нових екопродуктів тощо. Чітко визначеною метою «зеленої» економіки є також боротьба з бідністю та надання підтримки країнам, що розвиваються.

Основною метою Стратегії «зеленого» зростання є тривале економічне зростання та одночасне визнання ролі природного капіталу в процесах планування та національних рахунках. Основні заходи для досягнення цієї мети включають адекватну оцінку природного капіталу з урахуванням його ролі як виробничого фактору (тобто забезпечення належної оцінки забруднення та використання ресурсів), а також постійний тиск на інновації та підтримку конкуренції [11].

Концепції «зеленого» зростання та «зеленої» економіки пов'язані тим, що вони просуваються як засіб боротьби з фінансовою та економічною кризою. Їх метою є сприяння відродженню порушеної світової економіки шляхом залучення інвестицій на ринку екологічних товарів та послуг, а також розвиток природної інфраструктури, тобто лісів, водойм та біологічного різноманіття [12].

Отже, незважаючи на те, що й «зелене» зростання, й «зелена» економіка можуть сприйматися як підкатегорії сталого розвитку або навіть його прямих наслідків, з вищенаведеного можна зробити висновок, що ці терміни необхідно диференціювати.

З іншого боку, одночасне функціонування «зеленого» зростання, «зеленої» економіки та сталого розвитку не є суперечливим. Навпаки, між ними можна виділити взаємодоповнюючі та синергетичні відносини. При цьому найбільш важливий аспект аналізу взаємозв'язку між трьома концепціями полягає в тому, що сталість, отже, сталий розвиток є головною метою, а «зелена» економіка та «зелене» зростання є засобами його досягнення.

Основне припущення ідеї «зеленої» економіки, або «зеленого» зростання, не замінює концепцію сталого розвитку, але очевидним є той факт, що досягнення сталого розвитку має базуватись на економіці, орієнтованій на «зелені» технології. Розбудова «зеленої» економіки на основі припущень стратегії «зеленого» зростання має стати невід'ємним елементом економічної політики на шляху сталого розвитку.

Постулати «зеленого» зростання та «зеленої» економіки лягли в основу амбітної політичної ініціативи Європейського зеленого курсу (European Green Deal), прийнятого в грудні 2019 року, як амбіційного плану переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Документ охоплює всі сектори економіки та визначає політику ЄС на найближчі роки стосовно зміни клімату, промислової та аграрної політики, біорізноманіття, енергетики, торгівлі тощо [13]. ЄЗК є дорожньою картою заходів, які перетворюють Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначають засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, стимулюючи розвиток економіки, покращення здоров'я та якості життя людей, а також трансформують кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер «зеленого» переходу [14]. Стосовно ЄЗК варто підкреслити, що ця політика сьогодні є основою реформування еколого-економічної системи України в контексті Євроінтеграції, оскільки Листом Прем'єр-міністра України Д. Шмигала від 13 серпня 2020 року на адресу Першого віце-президента ЄК Ф. Тіммерманса було передано пози-

ційний документ щодо участі України у Європейському зеленому курсі [14].

Якщо перевести акцент у призму взаємозв'язку ЄЗК та сталого розвитку, то процитуємо голову ЄС Х. Шаллі [15]: «Європейський «зелений» курс призначений досягти дванадцятьох цілей Сталого розвитку та вирішити проблеми, що пов'язані із зміною клімату, біорізноманіттям та соціально-економічним розвитком».

Відмінною від розглянутих концепцій є економіка замкненого циклу (або циркулярна економіка, "circular economy"), яка базується на ідеї відновлення ресурсів. Циркулярні системи передбачають повторне та спільне використання, відновлення, реконструкцію, повторну переробку задля створення замкнутої системи, мінімізуючи використання ресурсів та утворення відходів, забруднення та викидів вуглецю [16]. Вперше цей термін був використаний у 1988 році в огляді «Економіка натуральних ресурсів» [17], а сьогодні концепція циркулярної економіки стала однією з найпоширеніших і найвпливовіших у системі концепцій сталого розвитку [18]. Загалом ця концепція позиціонується як альтернатива традиційній лінійній економіці (створення, використання, захоронення відходів), тобто економіка замкненого циклу покликана змінити класичну лінійну модель виробництва, концентруючись на товарах і послугах, які мінімізують відходи та інші види забруднень.

Однак відзначимо присутність критики цієї концепції. Так, у праці [19] підкреслюється, що ця концепція є певною моделлю та стратегією, а не теоретичним конструктом, а її практичні наслідки досягнення сталості визначені неоднозначно. Деякі автори не лише ставлять під сумнів придатність концепції у боротьбі зі складнощами та взаємозалежностями сталого розвитку, але й наголошують на потенційно негативних наслідках для соціальної інклюзії та зміни клімату [20]. Присутня в літературі дискусія стосовно можливості розвитку цієї концепції як самостійного напрямку з її теоретичними обмеженнями, оскільки вона повинна бути доповнена відповідними тезами з більш однозначним взаємозв'язком із зростанням.

Незважаючи на певні теоретичні обмеження, концепція економіки замкненого циклу розглядається як один із найбільш перспективних шляхів керування переходами, необхідними для досягнення цілей сталого розвитку, перш за все завдяки своїй привабливості для політиків та економістів [21].

Незважаючи на відсутнє однозначне використання терміна «циркулярна економіка» в Цілях сталого розвитку 2015–2030 років ООН, зв'язок між ними має однозначне висвітлення в меті 12.5 «До 2030 року значно зменшити утворення відходів шляхом запобігання їх утворенню, зменшення, а також переробки та повторного використання».

Оскільки принципи циркулярної економіки засновані на зменшенні споживання, повторному використанні, відновленні та переробці матеріалів та енергії, то вона виступає ключовими елементом у взаємозалежності між економічним зростанням та споживанням природних ресурсів. В дослідженні [21] автори здійснили детальний аналіз ролі циркулярної економіки у досягненні Цілей сталого розвитку, а саме в таких цілях: «6. Чиста вода та належні санітарні умови», «7. Відновлювана енергія», «8. Гідна праця та економічне зростання», «12. Відповідальне споживання», «15. Збереження екосистем суші».

Концепція антизростання означає, що економічне зростання не повинно бути передумовою підвищення добробуту людини [22; 23]. Як зазначає К. Бірсану, «антизростання обертається довкола альтернатив до зростання та економічного розвитку (а не альтернативних шляхів зростання), реполітизації економічних дискусій та твердження, що глобальна екологічна справедливість вимагає зниження обсягів виробництва у країнах з високим рівнем доходів та фундаментальної соціоекономічної трансформації, спрямованої на досягнення кращого життя для всіх» [24].

Антизростання має на меті досягнення трьох глобальних цілей, таких як скорочення впливу діяльності людини на навколишнє середовище, зменшення нерівності соціально-економічного розвитку між країнами, сприяння переходу від матеріалістичного суспільства до такого, що базується на процвітанні [25].

Незважаючи на те, що антизростання було проголошено як відповідь на неспроможність сталого розвитку та його апропріацію неоліберальним капіталізмом [26], в науковій літературі присутні численні джерела, в яких досліджується проблема змісту й значення цієї концепції у досягненні сталого розвитку [26–30].

Критики антизростання як шляху до сталості стверджують, що ця концепція є ні чим іншим, як редукаціонізмом, а скорочення ВВП не обов'язково означає зменшення споживання енергії або викидів забруднюючих речовин. Більш того, антизростання формує онтологічне протиріччя з основним принципом сталого розвитку, основою якого є екологічно чисте зростання. Дійсно, антизростання у певному змісті є викликом сталому розвитку, пропонуючи альтернативне бачення, за якого зростання розглядається як негативний процес.

Враховуючи вищенаведене, логічним вважаємо той факт, що термін «антизростання» не згадується в офіційних матеріалах Глобальних цілей сталого розвитку 2015–2030 років. Б. Робра [3] здійснили спробу знайти взаємозв'язок між цими парадигмами, зазначаючи, що у контексті антизростання розглядати одночасно економічне зростання та екологічну сталість неправильно, оскільки

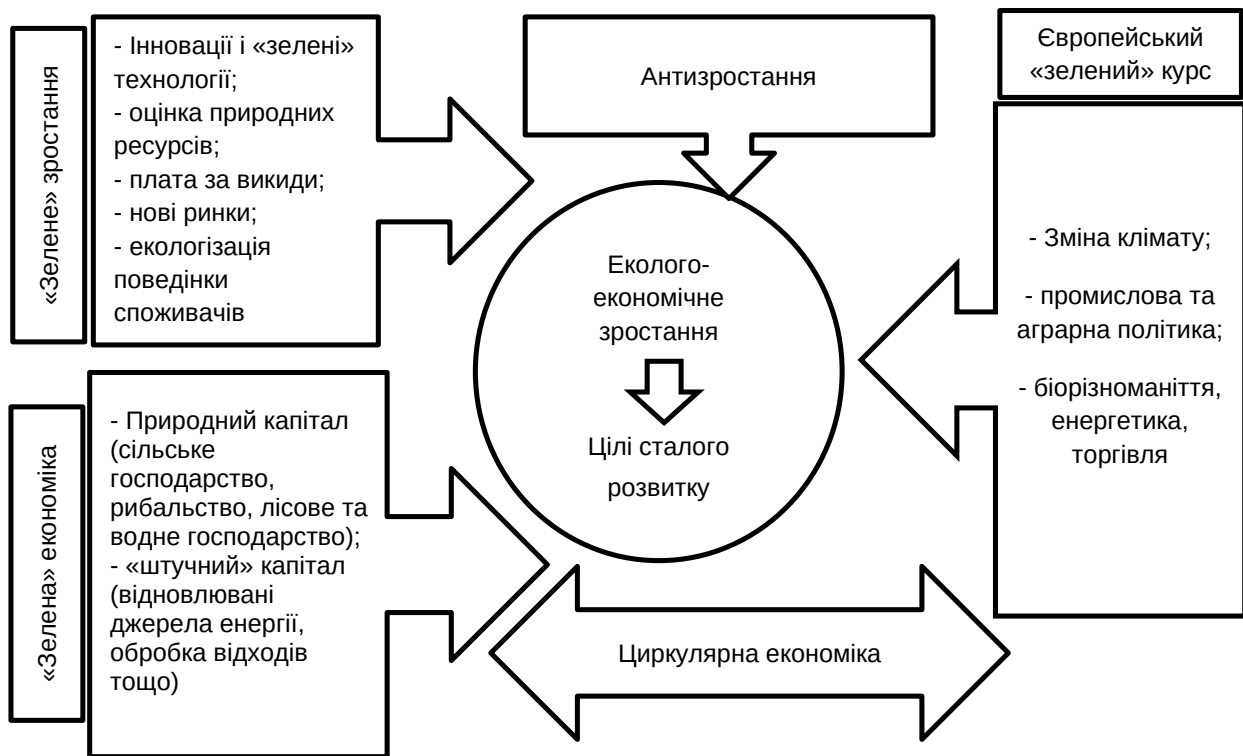

Рис. 1. Синергетична модель сталого розвитку та концепцій еколого-економічного зростання

Джерело: розроблено авторами

Цілі сталого розвитку не містять жодної згадки про необхідність зменшення споживання та виробництва. Крім того, автори наголошують на тому, що кілька цілей ґрунтуються на концепціях, які «відводять» їх від зростання. Наприклад, технології є ключовим фактором для цілей «12. Відповідальне споживання», «7. Відновлювана енергія» та «13. Боротьба зі зміною клімату». Однак, незважаючи на це, деякі цілі все ж таки наближені до антизростання, такі як «10. Скорочення нерівності», «2. Подолання голоду», «5. Гендерна рівність».

Підсумовуючи вищевикладене, наведемо синергетичну модель взаємозв'язку між концепціями сталого розвитку та еколого-економічного зростання.

Сталий розвиток є однозначною основною метою діяльності (рис. 1), що проводиться відповідно до цієї моделі. Відповідно, сталий розвиток може бути досягнутий постулатами «зеленого» зростання, «зеленої» економіки. Побудована синергетична модель відображає роль і значення «зелених» концепцій у забезпеченні еколого-економічного зростання задля досягнення Цілей сталого розвитку.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, глобальні фінансово-економічні кризи уповільнили діяльність міжнародної спільноти у напрямі сталого розвитку. Дискусія змістилась від початкової вихідної точки, тобто задоволення потреб у чітко визначених межах, до потреб, визначених навколишнім середовищем.

Зростання розуміння біофізичних меж, які не слід перевищувати (під додатковим тиском світових економічних та фінансових криз), переорієнтувало всю дискусію щодо вищезазначеної проблеми на економічне зростання в межах наявних меж.

Діяльність, що ґрунтується на основі ініціатив «зеленої» економіки, «зеленого» зростання, циркулярної економіки, антизростання та Європейського «зеленого» курсу, відкриває нові можливості до більш широких дискусій, створюючи умови реактивації загальної мети, тобто сталого розвитку. Переорієнтовуючи економіку на забезпечення взаємної синергії економічного зростання та захисту навколишнього середовища, досліджені «зелені концепції» мають на меті підтримку традиційних шляхів економічного розвитку в кращій адаптації до реалізації Цілей сталого розвитку. Такі стратегії можуть допомогти розбудувати «зелену» економіку, що характеризується значним збільшенням інвестицій у сфері економічної діяльності, які базуються на природному капіталі, збільшують його роль та одночасно зменшують екологічні наслідки.

Ключовою перевагою появи досліджуваних концепцій є той факт, що вони стимулювали міжнародну увагу та поновили глобальні зусилля трансформації наявної нестійкої економічної моделі у напрямі, що відповідає ключовим Цілям сталого розвитку. Важливо, що зусилля міжнародних організацій, стейкхолдерів, експертів та представ-

ників науки (як прихильників, так і критиків) привели до вироблення принципів функціонування як «зеленого» зростання, так і «зеленої» економіки, а також дали змогу розробити набір інструментів та заходів для відповідних національних політик. «Зелені» концепції відродили глобальну дискусію щодо нового визначення економічної моделі досягнення узгодженої імперативної мети, тобто сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Soubbotina T. Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development. 2004. URL: http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/beyondco/beg_all.pdf (дата звернення: 08.12.2021).
2. Червяков І. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 99–102.
3. Платформа знань цілей сталого розвитку. *United Nations*. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1629&str=green+growth> (дата звернення: 08.12.2021).
4. Pearce D., Markandya A., Barbier E. For a Green Economy. *Blueprint 1*. 1989. 208 p.
5. Pearce D. Greening the World Economy. *Blueprint 2*. 1991. 240 p.
6. Pearce D. Measuring Sustainable Development. *Blueprint 3*. 1994. 240 p.
7. Atkisson A. Life beyond Growth. *The history and possible future of alternatives to GDP-measured Growth-as-Usual. OECD Global Forum on Measuring Well-Being for Development and Policy Making*. New Delhi, 2012. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=692&menu=35> (дата звернення: 08.12.2021).
8. Green Economy Initiative: Linkages to Sustainable Consumption and Production / UNEP. 2010. URL: <http://www.unep.fr/scp/Marrakech/pdf/SCPGE%20Workshop%20presentation%20Steven%20Stone.pdf> (дата звернення: 08.12.2021).
9. Green, Fair and Productive: How the 2012 Rio Conference Can Move the World Towards Sustainability / Green Economy Coalition. 2010. URL: http://www.greeneconomycoalition.org/sites/default/files/documents/GEC_Rio2012_0510.pdf (дата звернення: 08.12.2021).
10. Green Economy Roadmap. *A Guide for Business, Policymakers and Society* / International Chamber of Commerce. 2012. № 213-18/8.
11. Endl A., Sedlacko M. National Sustainable Development Strategies – What Future Role with Respect to Green Economy? UNCSID Side Event Policy Brief, European Sustainable Development Network (ESDN). Vienna, 2012.
12. Lane R. The Crisis from the Point of View of Evolutionary Economics. *International Journal of Social Economics*. 2010. № 37 (6). P. 466–471. DOI: <https://doi.org/10.1108/03068291011042337> (дата звернення: 08.12.2021).
13. Малькова Т. Європейський зелений курс – не про екологію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3176901-evropejskij-zelenij-kurs-ne-pro-ekologiu.html> (дата звернення: 08.12.2021).
14. Представництво України при Європейському Союзу. Європейський Зелений Курс. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (дата звернення: 08.12.2021).
15. Schally H. The European Green Deal: delivering the European Commission's ambitions to decouple resource use from economic growth. 2020. URL: <https://www.oneplanetnetwork.org/european-green-deal-delivering-european-commissions-ambitions-decouple-resource-use-economic-growth> (дата звернення: 08.12.2021).
16. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N., Hultink E.J. The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*. 2017. № 143. P. 757–768.
17. Kneese A. The Economics of Natural Resources. *Population and Development Review*. 1988. № 14. P. 281–309.
18. Giampietro M. On the circular bioeconomy and decoupling: implications for sustainable growth. *Ecological Economy*. 2019. № 162. P. 143–156.
19. Weetman C. A circular economy handbook for business and supply chains: repair, remake, redesign, rethink. *London, United Kingdom: Kogan Page*. 2016. P. 25.
20. Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *J. Clean. Prod.* 2016. № 114. P. 11–32.
21. Schroeder P., Anggraeni K., Weber U. The relevance of circular economy practices to the sustainable development goals. *J. Ind. Ecol.* 2019. № 23 (1). P. 77–95.
22. Sehnem S., Jabbour C.J.C., Pereira S.C.F., de Sousa Jabbour A.B.L. Improving sustainable supply chains performance through operational excellence: circular economy approach. *Resources, Conservation & Recycling*. 2019. Vol. 149. P. 236–248. URL: https://pesquisa-eaesp.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/improving_sustainable.pdf.
23. Demaria F., Schneider F., Sekulova F., Martinez-Alier J. What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*. 2013. № 22 (2). P. 191–215.
24. Büchs M., Koch, M. Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare. *Springer*. 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/321520493_Postgrowth_and_Wellbeing_Challenges_to_Sustainable_Welfare (дата звернення: 08.12.2021).
25. Бірсану К. Антизростання – екологічний метаболізм? URL: https://cedos.org.ua/researches/degrowth-an-environmental-metabolism/#politiki_evropejskogo_souzu_dla_realizacii_u_krainah_shidnogo_partnerstva (дата звернення: 08.12.2021).
26. Cosme I., Rui S., O'Neill D. Assessing the degrowth discourse: A review and analysis of academic degrowth policy proposals. *Journal for Cleaner Production*. 2017. Vol. 149. P. 321–334.
27. Федорів П. Антизростання для людського процвітання. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/antyzrostannia-dlia-liudskoho-protsvitannia-0d474c3>

1-8f94-4545-9537-767863527969 (дата звернення: 08.12.2021).

28. Demaria et al. What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*. 2013. № 22 (2). P. 191–215.

29. Shrivastava P. Organizational sustainability under degrowth. *Manag. Res. Rev.* 2015. № 38 (6). P. 10.

30. Jackson T. Prosperity without Growth? *Sustainable Development Commission*. 2009. URL: https://www.growthintransition.eu/wp-content/uploads/prosperity_without_growth_report.pdf (дата звернення: 08.12.2021).

31. Kallis G. In defence of degrowth. *Ecol. Econ.* 2011. № 70 (5). P. 873–880.

32. Plaza-Úbeda J.A. The contribution of systems theory to sustainability in degrowth contexts: the role of subsystems *Syst. Res. Behav. Sci.* 2020. № 37 (1). P. 68–81.

REFERENCES:

1. Soubotina T. (2004) Beyond Economic Growth: An Introduction to Sustainable Development. Available at: http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/beyondco/beg_all.pdf (accessed 08 December 2021).

2. Chervyakov I. (2015) Ekonomichnyy rozvytok, ekonomichne zrostannya i faktory, yaki strymuyut' ekonomichne zrostannya Ukrainy [Economic development, economic growth and factors that constrain the economic growth of Ukraine]. *Investments: practice and experience*, vol. 6, pp. 99–102.

3. Platforma znan' tsiley staloho rozvytku. *United Nations*. Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1629&str=green+growth> (accessed 08 December 2021).

4. Pearce D., Markandya A., Barbier E. (1989) For a Green Economy. *Blueprint 1*. 208 p.

5. Pearce D. (1991) Greening the World Economy. *Blueprint 2*. 240 p.

6. Pearce D. (1994) Measuring Sustainable Development. *Blueprint 3*. 240 p.

7. Atkisson A. Life Beyond Growth. (2012) *The history and possible future of alternatives to GDP-measured Growth-as-Usual*. *OECD Global Forum on Measuring Well-Being for Development and Policy Making" New Delhi*. Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=692&menu=35> (accessed 08 December 2021).

8. UNEP. (2010) Green Economy Initiative: Linkages to Sustainable Consumption and Production. Available at: <http://www.unep.fr/scp/Marrakech/pdf/SCPGE%20Workshop%20presentation%20Steven%20Stone.pdf> (accessed 08 December 2021).

9. Green Economy Coalition. (2010) Green, Fair and Productive: How the 2012 Rio Conference Can Move the World Towards Sustainability. URL: http://www.green-economycoalition.org/sites/default/files/documents/GEC_Rio2012_0510.pdf (accessed 08 December 2021).

10. International Chamber of Commerce (2012). Green Economy Roadmap. *A Guide for Business, Policymakers and Society*, vol. 213-18/8.

11. Endl A., Sedlacko M. (2012). National Sustainable Development Strategies – What Future Role with Respect to Green Economy? UNCSID Side Event

Policy Brief, European Sustainable Development Network (ESDN), Vienna.

12. Lane R. (2010) The Crisis from the Point of View of Evolutionary Economics. *International Journal of Social Economics*, vol. 37 (6), pp. 466–471.

13. European Green Course is not about ecology. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3176901-evropejskij-zelenij-kurs-ne-pro-ekologiu.html> (accessed 08 December 2021).

14. Representation of Ukraine to the European Union. European Green Course. Available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (accessed 08 December 2021).

15. Schally H. (2020) The European Green Deal: delivering the European Commission's ambitions to decouple resource use from economic growth. Available at: <https://www.oneplanetnetwork.org/european-green-deal-delivering-european-commissions-ambitions-decouple-resource-use-economic-growth> (accessed 08 December 2021).

16. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N., Hultink E.J. (2017) The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, vol. 143, pp. 757–768.

17. Kneese A. (1988). The Economics of Natural Resources. *Population and Development Review*, vol. 14, pp. 281–309.

18. Giampietro M. (2019) On the circular bioeconomy and decoupling: implications for sustainable growth. *Ecological Economy*, vol. 162, pp. 143–156.

19. Weetman C. (2016) A circular economy handbook for business and supply chains: repair, remake, redesign, rethink. *London, United Kingdom: Kogan Page*, pp. 25.

20. Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. (2016) A review on circular economy: the expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. *J. Clean. Prod.*, vol. 114, pp. 11–32.

21. Schroeder P., Anggraeni K., Weber U. (2019) The relevance of circular economy practices to the sustainable development goals. *J. Ind. Ecol.*, vol. 23 (1), pp. 77–95.

22. Sehnem S., Jabbour C.J.C., Pereira S.C.F., de Sousa Jabbour A.B.L. (2019) Improving sustainable supply chains performance through operational excellence: circular economy approach. *Resources, Conservation & Recycling*, vol. 149, pp. 236–248. Available at: https://pesquisa-eaesp.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/improving_sustainable.pdf (accessed 08 December 2021).

23. Demaria F., Schneider F., Sekulova F., Martinez-Alier J. (2013) What is degrowth? From an activist slogan to a social movement. *Environmental Values*, vol. 22 (2), pp. 191–215.

24. Büchs M., Koch M. (2017) Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare. *Springer*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/321520493_Postgrowth_and_Wellbeing_Challenges_to_Sustainable_Welfare (accessed 08 December 2021).

25. Birsan K. Anti-growth – ecological metabolism? Available at: https://cedos.org.ua/researches/degrowth-an-environmental-metabolism/#politiki_evro

pejskogo_souzu_dla_realizacii_u_krainah_shidnogo_partnerstva (accessed 08 December 2021).

26. Cosme I., Rui S. O'Neill D. (2017) Assessing the degrowth discourse: A review and analysis of academic degrowth policy proposals. *Journal for Cleaner Production*, vol. 149, pp. 321–334.

27. Fedorov P. Anti-growth for human prosperity. Available at: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/anty-zrostannia-dlia-liudskoho-protsvitannia-0d474c31-8f94-4545-9537-767863527969> (accessed 08 December 2021).

28. Demaria et al. (2013) What is degrowth? *From an activist slogan to a social movement Environmental Values*, vol. 22 (2), pp. 191–215.

29. Shrivastava P. (2015) Organizational sustainability under degrowth. *Manag. Res. Rev.*, vol. 38 (6), pp. 10.

30. Jackson T. (2009) Prosperity without Growth? *Sustainable Development Commission*. Available at: https://www.growthintransition.eu/wp-content/uploads/prosperity_without_growth_report.pdf (accessed 08 December 2021).

31. Kallis G. (2011) In defence of degrowth. *Ecol. Econ.*, vol. 70 (5), pp. 873–880.

32. Plaza-Úbeda J.A. (2020) The contribution of systems theory to sustainability in degrowth contexts: the role of subsystems *Syst. Res. Behav. Sci.*, vol. 37 (1), pp. 68–81.